

Aan het algemeen bestuur

postadres

Postbus 5006
7600 GA Almelo

bezoekadres

Kooikersweg 1 Almelo

t 088-2203333

e info@vechtstromen.nl

www.vechtstromen.nl

onderwerp
Vechtstromen en windenergie:
keuzes en kaders

datum
15 oktober 2024

portefeuillehouder
E. Hemmers

contact behandelaar via
bestuursondersteuning@vechtstromen.nl

bijlage(n)
1

Geacht bestuur,

Hierbij zenden wij u de notitie 'Vechtstromen en windenergie: keuzes en kaders'.

Wij verzoeken u om deze notitie opiniërend te bespreken op de PEILDag van 13 november. Als dagelijks bestuur hopen wij hiermee richting van u te verkrijgen voor onze opstelling in het wind-dossier.

Met vriendelijke groet,
het dagelijks bestuur van waterschap Vechtstromen,

dr. S.M.M. Kuks, watergraaf

drs. R.I. Andringa, secretaris-directeur

Bijlage: Bespreeknotitie Vechtstromen en Windenergie: keuzes en kaders.

Bespreeknotitie “Vechtstromen en windenergie: keuzes en kaders”

Inleiding

In zijn Waterbeheerprogramma 2022-2027 heeft het waterschap de ambitie geformuleerd om in 2030 energieneutraal¹ te zijn. Dit is bevestigd in het bestuursakkoord “Noaberschap Verbindt”. Momenteel speelt een aantal ontwikkelingen in het beheergebied van Vechtstromen op het gebied van windenergie. De provincie Overijssel heeft een aantal windgebieden aangewezen en staat – op het moment van schrijven van deze notitie – op het punt om een besluit te nemen dat de indiening van plannen in deze gebieden mogelijk maakt. Vechtstromen kan zowel actief als passief handelen bij deze ontwikkelingen. Het dagelijks bestuur van Vechtstromen is zich bewust van de gevoeligheden als het gaat om initiatieven op het gebied van windenergie. Daarom wil het aan de hand van onderhavige notitie met het algemeen bestuur in gesprek over welke opstelling wenselijk is.

Waarom windenergie?

Vechtstromen zal per 2030 naar verwachting voor ongeveer 50% energieneutraal zijn, tenzij we aanvullende investeringen doen. Vechtstromen was in 2023 voor ongeveer 60% energieneutraal – dit volgens de definitie en berekening zoals wordt gehanteerd binnen de Klimaatmonitor van de Unie van Waterschappen.² Dit percentage wordt vooral bereikt dankzij de opwekking en benutting van biogas in onze slibvergistingen en de opwekking van zonne-energie op een aantal van onze RWZI's en op onze bedrijfsdaken. Om in 2030 energieneutraal te worden, zou nog zo'n 50 ha aan zonneparken nodig zijn dan wel een twee- tot drietal (hoge) windturbines³, of combinaties hiervan. Onze ingekochte energie bestaat vrijwel volledig uit elektriciteit. De opwek van zonne-energie spoort door het dag/nachtverschil en seizoenverschillen niet goed met ons verbruik. Windenergie past daar veel beter bij.

Hoe windenergie?

Via wind in (een deel van) onze energiebehoefte te voorzien, kan op meerdere manieren.⁴

- *Zelf een windturbine oprichten*

Dit vraagt om te beginnen om het verkrijgen van grondposities waar windopwek is toegestaan en haalbaar is. Op onze eigen gronden zijn beperkte mogelijkheden. Zelf initiatief nemen impliceert ook dat we als bestuur zelf verantwoordelijkheid nemen voor het omgevingsproces. Overigens dienen windturbines meestal in groepjes te worden gerealiseerd, waardoor samenwerking nodig zal zijn met andere partijen met een grondpositie – ook bij het omgevingsproces.

Zelf investeren in combinatie met (de mogelijkheid van) afname van de zelf opgewekte stroom biedt lange termijn zekerheid qua energieprijzen en een gunstige businesscase. Zelf ontwikkelen brengt ook (beperkte/overzienbare) financiële risico's met zich mee die alleen gedragen moeten worden.

¹ Energieneutraal wil zeggen zelf minstens evenveel energie opwekken als wordt verbruikt door de eigen organisatie/onderneming. Voertuigbrandstoffen en indirecte energieverbruiken (aannemers, materialen, ICT-diensten e.d.) zijn hierbij niet inbegrepen.

² Bij de berekening van energieneutraliteit telt de energie mee die wij of derden opwekken op onze eigen terreinen of die wordt opgewekt door installaties elders waarvan wij mede-eigenaar zijn (al dan niet door een deelneming). Voor de businesscase is hierbij verder van belang in hoeverre we opgewekt vermogen zelf ter plekke kunnen verbruiken en daarnaast of al dan niet sprake is van 100% eigendom van de opwekinstallaties.

³ Gedoeld wordt op turbines van circa 9 MW vermogen, waar de Provincie Overijssel ook mee rekent.

⁴ Wat hier niet is genoemd is vergroening van ingekochte 'grijze'/niet duurzame elektriciteit via de inkoop van GVO's, certificaten afkomstig van de opwekking duurzame energie. Vechtstromen kan door dergelijke GVO's in te kopen samen met elektriciteit op de elektriciteitsmarkt wel klimaatneutraal worden voor wat betreft onze elektriciteitsinkoop, maar wordt daarmee niet energieneutraal. Dat kan alleen door zelf elektriciteit/energie op te wekken op een wijze als beschreven in voetnoot 2.

- *Samen met anderen een windturbine(park) oprichten*
Dit is op dit moment actueel in Overijssel omdat de provincie tijdvensters open gaat zetten voor de aangewezen zoekgebieden voor wind per half oktober en voor die gebieden zijn aanvragen in voorbereiding vanuit partijen met grondposities, vaak in samenwerking met energiecoöperaties. Hierbij kan aansluiting worden gezocht. Uiteraard kunnen we slechts als partner van anderen meedoen in een windontwikkeling, als ons deze positie wordt gegund. We zijn als Vechtstromen verkennend in gesprek met enkele partijen en daarbuiten zijn naar alle waarschijnlijkheid ook nog mogelijkheden. Nadat de tijdvensters door de provincie weer worden gesloten zullen de mogelijkheden om in te stappen vermoedelijk ook nog aanwezig zijn maar mogelijk lastiger. Als mede-initiatiefnemer dragen we medeverantwoordelijkheid voor het omgevingsproces en delen we risico's, maar ook opbrengsten. Deelnemen in een windpark en mede-eigenaar zijn biedt -in combinatie met (de mogelijkheid van) afname van de zelf opgewekte stroom- lange termijn zekerheid qua energieprijis en een gunstige businesscase.
- *Aandelen kopen bij een windfirma of energiebedrijf*
Dit behoort tot de mogelijkheden. Nadeel van deze optie is dat de mogelijkheden om invloed uit te oefenen op het beleid en dus ook op aspecten als 'noaberschap' zeer gering zijn. Tevens is het de vraag of participatie in een dergelijke onderneming gelet op de eigen en nationale kaders voor waterschappen wenselijk of juridisch haalbaar is.⁵Tot slot is het financiële rendement voor het waterschap bij deze optie gering.

Kaders voor windenergie

Als het gaat om wel of niet ontplooiën van initiatieven op het gebied van energieneutraliteit en dus ook windenergie, kijkt het dagelijks bestuur op dit moment naar een tweetal leidende kaders (Bestuursakkoord):

1. *Financieel*
Met sluitende businesscases zo snel mogelijk investeren om afhankelijkheid en eventueel hoge energielasten in de toekomst te voorkomen.
2. *Noaberschap*
Bij beleidsontwikkeling en -uitvoering worden inwoners, grondeigenaren en ondernemers met hun waardevolle (gebieds)kennis en inbreng actief betrokken. Zij zijn deel van de oplossing. Ook bieden we ruimte aan uitvoering door inwoners en ondernemers. We zijn hierin empathisch, hebben begrip voor hun behoeften en nemen deze mee in onze afwegingen (invulling van Noaberschap).

Organisatie / proces

In de MJV 2025-2035 is nog geen budget gereserveerd voor investeringen in extra opwek van duurzame energie. In totaal zal zo'n 30 tot 45 M€ nodig zijn afhankelijk onder meer afhankelijk van in welke energiebron wordt geïnvesteerd. Het plan is om in het voorjaar van 2025 een voorstel in het AB te brengen voor aanvullende investeringen in zon en eventueel wind, afhankelijk van de uitkomsten van deze bespreking en het eventuele vervolgproces. Tevens zal in 2025 naar alle waarschijnlijkheid een voorstel bij het algemeen bestuur worden ingediend voor een investeringskrediet voor de realisatie van een solar carport bij de Grolsch Veste. Dit leidt tot een verbetering met enkele procenten van de doelstelling energieneutraal 2030.

⁵ Opwekking van energie tot 3x de energiebehoefte van de eigen primaire processen kan binnen het kader van een doelmatige uitoefening van waterschapstaken plaatsvinden. Aandelen in een bedrijf dat exclusief door waterschappen is opgericht en voor waterschappen zou werken zal eerder als doelmatig worden bestempeld dan investering in een regulier commercieel bedrijf.

KEUZES/DILEMMA'S/VRAGEN

Voor het dagelijks bestuur leidt bovenstaande tot de volgende keuzes/dilemma's en vragen.

a. Wel of niet investeren in wind

Windenergie is een van de mogelijkheden voor waterschap om de ambities van energieneutraliteit te behalen. Er zijn ook andere mogelijkheden, zoals zonne-energie, geothermie, aquathermie, waterstofenergie en kernenergie. Voor wat betreft deze vormen, het volgende.

Onze netto energiebehoefte bestaat vrijwel volledig uit elektriciteit. Energiebronnen die vooral of uitsluitend warmte bieden, zijn dus niet bruikbaar. Alleen aquathermie en met name warmte uit afvalwater van onze zuiveringen biedt enige mogelijkheden, omdat de energie die we op deze wijze aan derden leveren, gesaldeerd kan worden met ons eigen energieverbruik, en dus meetelt voor de definitie van energieneutraliteit.

Tot 2030 zal dit echter onvoldoende opleveren en we zijn ook sterk afhankelijk van de belangstelling hiervoor vanuit gemeenten, woningcorporaties en projectontwikkelaars.

Geothermie van grote diepte kan ook benut worden voor elektriciteitsproductie, maar dit staat in Nederland nog in de kinderschoenen. Ook kent het risico's voor de grondwatervoorraad.

Kernenergie in Overijssel ligt weinig voor de hand, projecten kennen een lange voorbereidingstijd en risico's en gaan gepaard met maatschappelijke weerstand. Kernenergie wordt ook als een relatief dure energiebron gezien. Daarnaast is voor de gangbare vorm sprake van afhankelijkheid van de import van grondstoffen. Verder is koelwater nodig en water is schaars.⁶

Voordelen van zowel energie uit zon en wind is dat het elektriciteit betreft, bewezen betrouwbare technieken zijn, met een business-case die goed sluitend is te krijgen. Daarnaast is geen externe grondstof meer nodig, het zijn niet alleen schone maar ook vernieuwbare energiebronnen. Het opwekprofiel van wind past bij onze bedrijfsvoering omdat het complementair is aan de zonopwek die we reeds hebben (nu 6 ha).

Vraag:

Bent u het met het dagelijks bestuur eens dat het wenselijk is dat windenergie substantieel onderdeel uitmaakt van de totale hoeveelheid energie die Vechtstromen opwekt (in 2030)?

b. Groot of klein

Er bestaan verschillende soorten windturbines. Grote en kleine, verticale of horizontale, met wieken of andere draaiende delen. In zijn algemeenheid geldt, dat alleen grote turbines een gunstige businesscase opleveren voor Vechtstromen, omdat wij grootverbruiker zijn van elektriciteit en daardoor met een lage eenheidsprijs te maken hebben. Kleine turbines zijn veel minder rendabel. Windopwek via minder gangbare, innovatieve technieken (zoals windwikkels of de Blade) worden op kleine schaal en bij kleinverbruikers of kleine bedrijven wel toegepast maar zijn voor grootverbruikers veel minder rendabel of nog onvoldoende bewezen. Om de benodigde opwek met kleine turbines te realiseren, zouden bovendien vele duizenden turbines nodig zijn. Verder zijn (ook) de kleine windturbines nadelig voor onder meer voor vogels, insecten en vleermuizen.

Vraag:

Bent u het met het dagelijks bestuur eens dat de bijdrage vanuit windenergie aan de energieneutraliteit van Vechtstromen, overwegend moet komen uit grote turbines?

⁶ Niet vermeld is waterstof. Waterstof is in Nederland geen bron want niet van nature beschikbaar/winbaar, het wordt gefabriceerd uit andere bronnen zoals aardgas of elektriciteit in combinatie met water.

c. Alleen, samen of via aandelen in een energie/windbedrijf

Zoals hiervoor gesteld en toegelicht, kan het waterschap proberen om eigenstandig een initiatief tot het opwekken van windenergie te ontwikkelen, dan wel om dit in samenwerking te doen of een belang te nemen in een energie- of windbedrijf. Buurwaterschap Rijn en IJssel is een voorbeeld van de eerste optie, zij heeft twee eigen windturbines opgericht en een derde molen is als deel van een klein windpark samen met een partner (energiecoöperatie) in voorbereiding.

Eigenstandig investeren en ontwikkelen is voor Vechtstromen moeilijk door gebrek aan een goede grondpositie. Verder geldt - in Overijssel – dat windturbines in clusters moeten worden gerealiseerd. In Drenthe is er ook van clustering sprake en van aangewezen gebieden.

Investeren in een energiebedrijf heeft als nadeel dat dat we niet bijdragen aan een regionale inbedding van de toekomstige turbines. Evenmin biedt dit ons zekerheid over (een deel van) onze energie-inkoop.

Met participatie in initiatieven van derden in ons beheergebied kunnen wij eraan bijdragen, dat de financiële revenuen van windenergie, voor een groter deel in ons gebied terechtkomt.

Daarnaast biedt de participatie ons de kans op lange termijn zekerheid voor onze elektriciteitsinkoop tegen een relatief gunstige kostprijs⁷.

Vraag:

Bent u het met het dagelijks bestuur eens dat, vanwege zowel de gunstige bijdrage voor onze bedrijfsvoering als de bijdrage die we kunnen bieden aan de regionale inbedding van toekomstige turbines, participeren in initiatieven van derden of zelf ontwikkelen in nauwe samenwerking met energiecoöperaties, de voorkeur geniet voor Vechtstromen?

d. Noaberschap en verantwoordelijkheid

Windenergie is een actueel thema waarover veel discussie is. In de provincie Groningen is het college van Gedeputeerde Staten gevallen op dit dossier. In Overijssel waren er bij provinciale staten meer dan 100 insprekers toen het onderwerp werd behandeld.

‘Noaberschap’ is voor Vechtstromen een sturend beginsel en uitgangspunt van nieuw beleid. Wat betekent dit nu voor Vechtstromen voor ons standpunt en onze keuzes en voorwaarden om al dan niet te investeren en/of te participeren in windenergie? Waar ligt de verantwoordelijkheid voor het gesprek of er al dan niet windenergie kan komen in een gebied? Gaan wij als waterschap -als we mede-initiatiefnemer zouden zijn- hier zélf opnieuw over in gesprek met inwoners? Of ligt de verantwoordelijkheid/ regie /initiatief hiertoe bij de overheden die de zorg hebben over een goede ruimtelijke ordening en/of volksgezondheid i.c. provincie, Rijk en gemeente?

Vraag:

Bent u het met het dagelijks bestuur eens dat wij de toelaatbaarheid van een windinitiatief bij de algemene democratie en bevoegd gezag over de ruimtelijke ordening i.c. provincie en gemeente laten? Dit wil zeggen dat als provincie en/of gemeente een initiatief (on)toelaatbaar achten, wij als Vechtstromen ons daarbij aansluiten? En daar dus geen eigen (aanvullende) afwegingen in maken.

⁷ Voor Vechtstromen doet zich de mogelijkheid voor om te participeren in initiatieven van derden. Dit betreft onder meer het initiatief van de gemeenten Almelo, Twenterand en Tubbergen (ATT-initiatief). Vanuit dit initiatief is er nu een verzoek aan het waterschap tot ondertekening van een intentieovereenkomst. Ook vanuit een energie-coöperatie in ons werkgebied is de vraag gesteld over mogelijke samenwerking en steun bij het ontwikkelen van hun initiatief. En er zijn ambtelijke gesprekken met nog een 3e (privaat) initiatief. Deze kansen doen zich nu voor, wat uniek is. Er worden niet elk jaar windplannen gemaakt door de provincie en windlocaties opengezet voor initiatiefnemers.

e. Moment van instappen

In diverse windinitiatieven in Overijssel is vanaf nu tot februari/maart 2025 sprake van de mogelijkheid om intentieovereenkomsten te ondertekenen gericht op onderzoeken van de mogelijkheid tot en condities voor verdere samenwerking. We kunnen eerder maar ook later instappen in initiatieven. Participeren in de initiatieffase versterkt de positie van het waterschap en geeft de mogelijkheid én de verantwoordelijkheid, om mee sturing te geven, juist ook in het kader van noaberschap. Denk bijvoorbeeld aan de omvang en criteria van een in te stellen omgevingsfonds, maar ook aan eventuele tegemoetkomingen aan de omgeving inzake het ruimtelijk ontwerp, de hoogte, stilstandbeleid en andere aspecten die de opbrengst beïnvloeden. Daarnaast levert participeren vanaf de beginfase een hoger rendement. Hier staat tegenover voorfinanciering zonder dat sprake is van inkomsten. En het risico dat projecten niet doorgaan.

Participeren in een latere fase, bij het afronden van de financiering ten behoeve van de eigenlijke projectrealisatie, is minder zeker. Het is de vraag óf het later nog kan.

Wat betreft invloed, sturing, verantwoordelijkheid, rendement, voorfinanciering en risico's zijn de effecten omgekeerd ten opzichte van vroeg instappen.

Vraag:

Bent u het met het dagelijks bestuur eens dat vanwege het belang van windenergie voor de energieneutraal-doelstelling van Vechtstromen en de te verwachten sturingsmogelijkheden en financieel gunstiger aspecten, het inzetten op (vroegtijdige) participatie de voorkeur verdient?

f. Lokaal eigendom

In het Nederlandse Klimaatakkoord is afgesproken dat we ernaar streven dat windmolens en zonneparken voor 50% in eigendom komen van inwoners en bedrijven uit de omgeving. Zo kunnen ontwikkelaars van energieprojecten, inwoners en bedrijven gelijkwaardig samenwerken in de ontwikkeling, bouw en exploitatie ervan. Lokaal eigendom betekent dus dat inwoners en ondernemers samen voor tenminste 50% eigenaar zijn van windmolens of zonneparken. En dat zij naar rato kunnen meebeslissen over het project en over de verdeling van de opbrengsten. Provincies en gemeenten hebben soms nog verdergaande wensen geformuleerd, tot aan 100% lokaal eigendom.

Vraag:

Bent u het met het dagelijks bestuur dat wij minimaal 50% lokaal eigendom willen ondersteunen in projecten waar wij aan deelnemen. En dat, als we in initiatieven kunnen deelnemen waarbij dit weinig aandacht krijgt, wij hier aandacht voor vragen en ons inzetten voor extra werving. En dat we hierbij open staan om eventueel een deel van ons belang in te leveren?

Tot slot

- Zowel zonneparken op land als windenergie op land liggen maatschappelijk gevoelig. Mede daarom voert de provincie Overijssel regie op de ruimtelijke aspecten. Op het moment van behandeling van deze notitie is bekend hoe Provinciale Staten op 9 oktober hebben besloten.
- Zonneparken en (hoge) windturbines kennen een gunstige businesscase, investeringen kunnen voldoen aan de eis van een gesloten businesscase vanuit ons financiële beleidskader.
- Alternatieven zoals bijvoorbeeld plaatsing van zonnestroominstallaties op daken van andere bedrijven en bovenop zuiveringen e.d. leiden naar verwachting tot minder gunstige businesscases en leveren een beperkt resultaat waarvoor wel een behoorlijke inspanning nodig is. De mogelijkheden hiervan worden de komende maanden onderzocht. Naar verwachting zal dit hooguit 5 tot 10% extra bijdragen aan onze energieneutraal-opgave.

- Na 2030 valt een verdere stijging van het elektriciteitsverbruik te voorzien, vanwege een nieuwe ronde van aanpassingen gericht op verwijdering van medicijnresten, microplastics en diverse probleemstoffen, om te voldoen aan de EU-richtlijn voor behandeling van stedelijk afvalwater. Daarnaast kunnen/zullen de toenemende verdroging en vernatting en demografische ontwikkelingen eveneens leiden tot een ophoging van het elektriciteitsverbruik.
- Bij het samenwerken met marktpartijen en het verrichten van transacties gericht op verwerving van onroerend goed is zowel de wet Bibob als ons beleid voor verbonden partijen van toepassing.
- Zakelijke samenwerking met andere partijen (zoals in een gezamenlijke rechtsvorm) zal conform ons beleid voor verbonden partijen altijd vooraf worden voorgelegd aan het algemeen bestuur.